

23. Magyarország nemzetiségei a 18. és 19. században

Mátyás-Agg Dávid 2021A

A 18. században a török kiűzését követően megindult a **népességnövekedés**, köszönhetően a **szervezett betelepítésnek** (katolikus, német nyelvű → udvarhú svábok), **spontán bevándorlásnak** (szerbek, románok) is. A népséget nem növelte ugyan, de **országban belüli migráció** is megfigyelhető: pl. északról szlovákok költöztek az elnéptelenedett Alföld egyes vidékeire. Ebben a korban még nincs nacionalizmus, a **hungarus öntudat** (a különböző nyelveket beszélő emberek a Magyar Királyság alattvalóiként azonosulnak az állammal, elismerik annak uralkodóját) a meghatározó.

1. Magyarok: az ország központi területein, illetve Kalotaszegen és Székelyföldön, valamint nagyobb városokban, jellemzően katolikus, illetve református vallásúak, teljes társadalommal rendelkeznek.
2. Románok: Erdélyben, a Partiumban, az Alföld keleti részén, illetve a Bánát keleti részén; Jellemzően ortodoxok, illetve görög katolikusok; csonka társadalmuk van.
3. Szlovákok: Észak- és Közép-Felvidéken, a Pilisben, Békésben, illetve a Bánátban, jellemzően katolikusok, illetve evangélikusok, csonka társadalmuk van.
4. Szerbek: a Bácskában, a Bánát nyugati részén, a Határőrvidéken, illetve néhány városban (pl. Szentendre, Eger), jellemzően ortodoxok, illetve görög katolikusok, csonka társadalmuk van.
5. Németek: szászok: Szepességben, illetve a Szászföldön Dél-Erdélyben, jellemzően evangélikus vallásúak, svábok: Budán, a Pilisben, a Dunántúli-Középhegység falvaiban, a későbbi Burgenland területén, illetve Tolnában és Baranyában, jellemzően katolikus vallásúak.
6. Ruszinok: Északkelet-Magyarország területén (Kárpátalja), jellemzően ortodoxok, illetve görög katolikusok, csonka társadalmuk van.
7. Horvátok: a magyarországi nemzetiségek közül egyedül ők rendelkeznek területi autonómiával, Horvátországban, illetve a Határőrvidéken élnek, jellemzően katolikus vallásúak.

A felsorolt nemzetiségeken kívül a korban éltek még az országban kisebb számban örmények, görögök, zsidók, illetve cigányok is.

A magyarországi **csonka társadalmú** (hiányzik a nemesi réteg) román, szerb és szlovák egyháziak már a 18. század végén a **nemzeti ébredés** során megfogalmazták programjukat, de az igazi küzdelem a magyarok és a nemzetiségek között akkor bontakozott ki, amikor az 1843-44-es országgyűlés elfogadta a magyar nyelv hivatalossá tételét. Ezután ugyanis a nemzetiségek azt követelték, hogy használhassák a saját nyelvüket, ehhez azonban sem a Habsburgok, sem a magyar országgyűlés nem járult hozzá. A megegyezéshez sem a **magyar politikusok *natio Hungarica*-elképzelése** (mely szerint a nemzetiségek önként csatlakoznak majd a nekik jogokat adó nemzetállamhoz) nem járult hozzá, sem a magyarországi nemzetek öntudatra ébredése, sem pedig reformkori Bécs megosztó taktikája a reformkorban (az Udvar minden alkalmat megragadott arra, hogy kiélezze a feszültségeket a magyarok és a nemzetiségek között) nem támogatta.

A 19. század első felében születik meg a nemzetiségek hivatkozási alapjául (**történeti jog**: azon nemzet a föld jogos tulajdonosa, amely korábban jelent meg az adott helyen) a dákoromán kontinuitás, reflektorfénybe kerül a Nagymorva Birodalom (Nyitra, Szvatopluk) és a pánszlávizmus.

1848. ápr. 11.-én a nemzetiségek **egyéni jogokat kaptak, kollektív jogokat nem**. Az ellentétek a szabadságharc idején **szerb, román és szász részről fegyveres konfliktusokba** is torkolltak. A szabadságharc után „*a nemzetiségek ugyanazt kapták jutalomból, mint a magyarok büntetésből*” (Pulszky Ferenc): az elnyomást, a németesítést.

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés után egy évvel, **1868**-ban megszületett a **horvát-magyar kiegyezés**, ami Horvát–Szlavónországnak belügyi autonómiát biztosított. A kiegyezés értelmében a magyar politikai elit elismerte a horvátot, mint az országban másik politikai nemzetét, azonban Magyarországon belül a közigazgatási Magyarország, illetve Horvát–Szlavónország egy államközösségben maradtak. Az ország élén a magyar király kinevezett horvát bán állt. A belügyeket a horvát kormány intézte. A horvátot hivatalos nyelvként használhatták a belső közigazgatásban. Magyarországgal közös ügy maradt az udvartartás költsége, az újoncmegajánlás, a véderő, és az ezekkel kapcsolatos pénzügyek. Ezekon felül a magyar Országgyűlésbe a horvát országgyűlés 42 képviselőt küldhetett (40-et az alsóházba, kettőt a felsőházba).

Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter javaslatára az országgyűlés megszavazta az **1868. évi nemzetiségi törvényt**, melyben a nemzetiségek **széles körű egyéni jogokat** kaptak (anyanyelvhasználat iskolákban, törvényhatósági intézményekben), de **a kollektív jogok továbbra is elmaradtak**. Ez azt jelenti, hogy a nemzetiségek a magyarok **„egy politikai nemzet”-felfogásából következően** nem lettek nemzetiségként elismerve. Az államnyelv a magyar lett, ám használata csak a legfelső szinten volt kötelező. Az elemi iskolákban nem is kellett tanítani. A törvény európai viszonylatban is modernnek, liberálisnak számított, később azonban nem tartották be.

A dualizmus korában leginkább **a városi német és zsidó közösségek asszimilálódtak**. Ezzel összefüggésben **1867**-ben került sor **a zsidóság emancipációjáról** (egyenjogúsításáról) szóló törvény elfogadására, amelynek értelmében *„Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt Jogositottaknak nyilvánítatnak.”* 1895-ben törvényt hoztak arról, hogy az izraelita bevett vallás. Társadalmilag különböznek a városi (asszimilálódni kész) és a 19. században Galíciából ÉK-Magyarországra bevándorolt vidéki zsidók (kb. 200 ezer fő). Előbbieket egyértelműen magyar nemzettudat jellemezte.

Az 1869/70-es Zsidó Egyetemes Gyűlés során a zsidóság három részre oszlott épp az asszimilációhoz való viszonyuk alapján (ortodox, status quo ante, neológ ~ asszimiláns). Ebben a korban nagy zsinagógák épültek (pl. Dohány utca: neológ).

A lakosság körében továbbra is jelen volt az antiszemitizmus, ezt jelzi például az 1882-es **tiszaeszlári vérvádper**, amelyben a tiszaeszlári zsidókat egy keresztény lány, Solymosi Eszter rituális meggyilkolásával gyanúsították meg, azonban az ügy végén a vádlottakat felmentették a nyilvánvalóan képtelen vád alól.

A reformkori liberális politikugeneráció (Deák, Eötvös) letűnésével, **1900 táján a magyar politika szigorúbb lett a nemzetiségekkel szemben**. A zsidókkal ellentétben a többi nemzetiség csak igen nehezen magyarosodott el, holott ez volt magyar vezetés egyik fő célja. Ennek a folyamatnak a felgyorsítása érdekében született meg 1907-ben a **Lex Apponyi**, amely kimondta, hogy minden iskolában, attól függetlenül, hogy állami-e vagy sem, tanítani kell a magyar nyelvet. A törvény utóélete nagyon negatív, az I. világháború alatt a cseh és szlovák emigráció (Beneš) egyik bizonyítéka volt, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia *„a népek börtöne”*. A nemzetiségek a 20. század elején egyre nyíltabban kifelé gravitálnak.

Az asszimilációnak, a nemzetiségeket jobban fogyasztó kivándorlásnak és a magyarok magasabb természetes szaporulatának köszönhetően **1910-re** (a Mon. utolsó népszámlálása) a magyarok aránya **55%-ra nő** (Horvátország nélkül), ezzel párhuzamosan a nemzetiségek körében enyhe csökkenés tapasztalható.

- A magyarság aránya a 15. században, Hunyadi Mátyás uralkodása idején: 80%
- A magyarság aránya a 18. században, II. József uralkodása idején: 40% (1784-es népszámlálás adatai)
- A magyarság aránya a 20. század elején az első világháború előtt: 55%